

PONS, Margalida / RIPOLL, Maria Isabel (ed.) (2007): *Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 461 p. (Biblioteca Abat Oliba, 278).

Les trajectòries literàries de Joan Alcover (Palma, 1854 - 1926) i Miquel Costa i Llobera (Pollença, 1854 - Palma, 1922) tenen diversos punts en comú. El primer és estrictament cronològic, ambdós van néixer el mateix any, la qual cosa convidava a recordar-los el 2004 amb motiu dels cent cinquanta anys

20. 2007: p. 115.

21. 2007: p. 117.

del naixement. El segon punt de contacte és geogràfic: les Illes Balears són el bressol dels dos autors i esdevenen font d'inspiració de poemes tan populars com «La balanguera» –himne de les Illes– o «Lo pi de Formentor». El tercer aspecte comú és la publicació d'obres en castellà en els inicis de les seves carreres. Alcover publica *Poesías* (1887), *Poemas y armonías* (1894), *Meteoros* (1901) i Costa i Llobera, *Líricas* (1899). El canvi de segle suposa per als dos autors un tomb fonamental en la seva carrera, ja que els contactes amb el Modernisme primer i amb el Noucentisme després els inspiren les obres més rellevants, *Cap al tard* (1909) i *Horacianes* (1906), respectivament. Aquests volums recullen l'herència clàssica i romàntica dels autors i al mateix temps els situen en la primera línia de l'estètica noucentista. Una altra coincidència és la temàtica religiosa de la darrera obra que publiquen ambdós poetes: *Poemes bíblics* (1919) i *Visions de Palestina* (1908), respectivament.

El volum que ens ocupa recull les aportacions al «Congrés Internacional Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps», que es va celebrar a Palma i Pollença a primers de desembre de 2004, impulsat pel Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears, la Càtedra Alcover-Moll-Villangómez i la Fundació Rotger-Villalonga en col·laboració amb l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. El Congrés formava part de l'agenda d'actes de celebració del 150è aniversari del naixement de Joan Alcover i Miquel Costa i Llobera, entre els quals hi havia l'exposició «Joan Alcover & Miquel Costa i Llobera: classicisme i modernitat» o la publicació de diversos volums de l'obra dels poetes.

El Congrés i les actes corresponents s'organitzen a partir de tres eixos. El primer proposa una anàlisi comparativa de les figures i les obres dels dos poetes: «Alcover i Costa: context, recepció i lectures comparatives». En segon lloc, s'analiza de forma individual l'obra de Joan Alcover i es clou l'estudi amb les reflexions al voltant de Miquel Costa i Llobera. En total disposem de sis ponències i vint-i-dues comunicacions que contribueixen a aprofundir una mica més en l'obra dels dos poetes i en els contextos que la generen. A més, el plantejament de la trobada permet presentar els contactes i les distàncies entre els versos dels dos poetes per tal de mostrar com es produeix el pas de l'herència romàntica i clasicista a l'entrada de la modernitat en casos diferents, però amb força punts en comú.

La ponència inaugural de Damià Pons, «Miquel Costa i Llobera i Joan Alcover entre els dos segles», justament explica com els dos poetes mallorquins van buscant i trobant el seu lloc enmig d'un panorama cultural complex, sobretot entre 1897 i 1912. Fins llavors «el nostre Verdaguer, el poeta Costa, i també Joan Alcover, varen ser assimilats a les característiques generals que imposava amb eficàcia una societat que s'havia integrat feliçment dins la lògica castellanitzadora i centralitzadora que promovia el règim de la Restauració» (p.19). És gràcies a Miquel dels Sants Oliver entre d'altres que es revitalitza la literatura catalana a Mallorca i els autors adopten definitivament el català com a llengua de creació. En aquest moment convuls publiquen les seves obres més reconegudes, Alcover participa en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) i els dos llegeixen sengles conferències a l'Ateneu Barcelonès (1904). Joaquim Molas, en la seva ponència «Presentació de la "nova" literatura mallorquina a l'Ateneu de Barcelona (1904)», segueix el fil d'aquests textos –el d'Alcover es titula «Humanització de l'art» i Costa i Llobera llegeix «La forma poètica»–, juntament amb la conferència que pronuncia Gabriel Alomar –«El futurisme». Molas analitza les línies generals dels tres textos i n'estableix les diferències i els punts de contacte, de manera que es perfila el ventall estètic de la literatura mallorquina del tombant de segle. A més, en la seva comunicació, Pere Rosselló Bover («Gabriel Alomar: una poètica del canvi de segle») complementa l'aportació de Molas, per tal com analitza amb profunditat el text programàtic d'Alomar, el qual atribueix a la poesia «una capacitat de transformar la realitat, que s'ha d'estendre a totes les activitats humanes superiors, tant les artístiques com les científiques» (p.112), com un element fonamental en el context literari i estètic en què també creen Alcover i Costa. La reproducció en apèndix del text d'Alomar «La torre d'ivori» (1907), que «tracta el tema modernista del conflicte entre l'intel·lectual i la massa» (p.112), afegeix interès a l'estudi de Rosselló Bover.

Del primer bloc de les actes, també resulten interessants les aportacions de Josep Camps i Arbós (««Després, l'oblit d'immerescut silenci»: notes sobre la recepció de l'obra de Miquel Costa i Llobera i de Joan Alcover entre 1947 i 1954») i Isabel Graña Zapata («L'Escola Mallorquina, els poetes cata-

lans i la crítica literària: la lluita per la supervivència i la concreció d'un model estètic (1914-1936)». Ambdues comunicacions analitzen la relació amb la crítica literària i la repercussió cultural dels dos poetes en períodes diferents, la qual cosa permet, un cop llegits els dos textos, tenir un panorama força complet del tracte que van rebre per part del sector literari; cosa que explicaria, també, el ressò més o menys contundent que han tingut els versos dels poetes illencs durant el segle passat. El tall cronològic que proposa Camps no és gratuït, ja que respon al vint-i-cinquè aniversari de la mort de Costa i Llobera (1947), al d'Alcover (1951) i al centenari del naixement dels dos poetes (1954). El professor constata com la celebració d'aquestes efemèrides genera un seguit de publicacions i d'actes que revitalitzen l'obra dels dos poetes després d'anys d'oblit de la millor manera possible: es posen a l'abast del públic textos que fins llavors eren gairebé introbables. Per part seva, Isabel Graña analitza les relacions dels poetes amb els corrents crítics de l'època i ressegueix, per exemple, la polèmica amb Joaquim Folguera arran de la publicació de *Les noves valors de la poesia catalana* (1914). L'estudiosa posa sobre la taula la relació irregular entre la literatura del principat i la illenca. En certa manera, aquests alts i baixos descrits en la comunicació poden ajudar a explicar el silenci (afegint-hi lògicament el context bèl·lic i dictatorial) en què caigueren les pàgines de Costa i Alcover fins al 1947.

La ponència de Jordi Castellanos, «Joan Alcover i els corrents poètics del Modernisme», enceta la segona part de les actes, dedicada al poeta de Palma. L'arribada del Modernisme a Mallorca provoca un canvi d'orientació en la poètica alcoveriana, començant per l'assumpció del català com a llengua de creació, ja que «en el moment en què canviarà de llengua, aquesta seva poètica podrà anar prenent cos amb naturalitat» (p.161) i podrà arribar al poble. Justament, la comunicació signada per Lluïsa Castillo Rosselló i Josep Oliver Marroig («Una prefiguració de l'obra en català de Joan Alcover: "El ciprés de mi huerto"») analitza la poesia castellana i especialment el poema esmentat com a paradigma del canvi lingüístic que està a punt de produir-se i que serà definitiu en l'obra del poeta perquè donarà fruits com el volum *Cap al tard* o el poema «Desolació». Pel que fa al primer títol, Maria Antònia Perelló («El poeta i la poesia a *Cap al tard*») proposa una anàlisi del volum des del punt de vista de la reflexió metapoètica que s'hi duu a terme, hereva del romanticisme i el simbolisme, segons la qual «la poesia esdevé no solament una via per assolir la bellesa artística, sinó sobretot un camí de perfecció espiritual, espill d'una ètica humana» (p.214). En la mateixa línia, Margalida Tous Binimelis («L'arbre, correlatiu objectiu del poeta a "Desolació"») analitza el cèlebre poema d'Alcover; tanmateix la pauta interpretativa que pren l'estudiosa limita i empobreix força el sentit del poema.

El text de Lluís Solà («Goig i dol en la paraula de Joan Alcover»), que es publicà al suplement «Cultura» del diari *Avui* (27-I-2005, p.4-5), reivindica enèrgicament l'obra d'Alcover a partir d'una particular lectura, allunyada de l'academicisme i des de l'espai comú de la creació poètica, de *Cap al tard* i *Poemes bíblics*. Solà defensa que la poesia de Joan Alcover sorgeix de la tensió entre el goig de la paraula i «la convivència amb el dolor» (p.241).

La darrera part del volum recull els treballs sobre Miquel Costa i Llobera. Joan Alegret («Les fonts literàries de *La deixa del geni grec*») repassa els contactes d'aquest poema de Costa i Llobera amb Homer, André Chénier, Charles Laconte de Lisle, Víctor de Laprade, Pau Piferrer i Jacint Verdaguer, per tal com el poeta mallorquí els esmenta en el dietari que redacta paral·lelament al poema. L'anàlisi detallada, rigorosa i erudita dels referents literaris presenta Costa com un bon coneixedor de la literatura i il·lustra com sap nodrir-se de les pàgines que el precedeixen per crear una obra original i pròpia. Aquesta obra de Costa i Llobera també és el motiu de les comunicacions de Maria Antònia Bibiloni Dàvila («La pervivència de Nuredduna en la cultura i la societat al llarg del segle xx») i de Bernat Cifre («*La deixa del geni grec*, de Miquel Costa i Llobera, *in situ*»). La primera analitza el personatge creat per Costa i Llobera, el qual «sintetitzava tres tradicions culturals: la clàssica mediterrània, la judeocristiana i la romanticocèltica. Un símbol que, potseriorment, esdevindrà també un mite per a la societat mallorquina» (p.297). Partint d'aquesta definició, l'autora repassa la presència del personatge en la societat i la cultura illenca del segle xx i constata que el mite costalloberià esdevé un motiu recurrent en diverses disciplines artístiques (pintura, música, escultura o teatre) i també en àmbits socials (noms de carrers i places, hospitals, etc.). Tot plegat fa pensar a l'autora que el personatge ha traspassat l'espai literari i

que la societat mallorquina el pren com a motiu identitari. La segona comunicació citada explica les visites que organitza la Fundació Rotger-Villalonga per llegir el poema de Costa en el marc dels espais naturals que el van inspirar. Paradoxalment, aquesta iniciativa respon a l'intent d'acostar el mite i l'obra del poeta pollencí «a una societat que, malauradament, no mostra gaire sensibilitat per aquests mites» (p.349).

La intervenció de Maria del Carme Bosch («Poesia castellana dispersa de Miquel Costa i Llobera») repassa les primeres obres en castellà del poeta. Així, l'estudi permet retrocedir fins als inicis literaris de Costa i, per tant, situar el lector en un graó fonamental en l'escala ascendent de la trajectòria del poeta. A més, en apèndix, s'ofereixen alguns d'aquests textos inicials dispersos. També és útil per resseguir l'evolució de Costa i Llobera la proposta de Imma Farré i Vilalta («Costa i Llobera: l'entronització de l'Horaci català a *Juventut*»), perquè repassa les col·laboracions del poeta mallorquí a la revista entre 1900-1906. Durant aquest període prengué part en el conflicte estètic entre els espontaneistes i els partidaris de l'artifici formal, i també en el debat amb Joan Maragall amb motiu d'*Enllà*. A més, l'apèndix amb els poemes que publicà a la revista enriqueix l'aportació. Pel que fa a la relació de Costa i Llobera amb l'entorn cultural, també és oportuna la comunicació de Maria Pilar Perea («Noves dades sobre les relacions entre M. Costa i Llobera i A. M. Alcover»), en què s'analitzen les cartes entre els dos intel·lectuals per tal d'explicar els motius del distanciament que va patir la seva relació. Un cop més l'apèndix de l'estudi és molt interessant perquè conté una llista exhaustiva de tota la correspondència intercanviada entre Costa i Llobera i l'autor del *Diccionari català-valencià-balear* i la transcripció de les cartes signades per A. M. Alcover, que fins ara resultaven bastant inaccessibles.

Hi ha tres comunicacions que proposen anàlisis literàries d'algunes obres de Costa i Llobera. Així, Maria Isabel Ripoll s'endinsa en l'anàlisi de «Els símbols lul·lians al poema "Miramar" de Costa i Llobera: mostra d'un text programàtic» per explicar com l'obra de Ramon Llull és un referent fonamental per Costa i Llobera. Magí Sunyer ressegueix «El símbol de l'arpa en la poesia de Costa i Llobera» per il·lustrar la relació dels versos del poeta mallorquí amb la tradició poètica anterior a partir del motiu de l'arpa; i clou les actes del Congrés la comunicació de Caterina Valriu («De la tradició popular al mite romàntic: el motiu de les ànimes a *Tradicions i Fantasies*»), que vincula l'obra analitzada amb la literatura folklòrica.

Si les commemoracions d'efemèrides literàries tenen algun sentit, és justament posar en circulació autors i obres que potser són massa oblidats o menystinguts. Aquest volum i els actes que completaven la celebració del naixement de Joan Alcover i Miquel Costa i Llobera aconsegueixen, sens dubte, revitalitzar-los. Els estudis publicats fruit del Congrés permeten aprofundir una mica més en les figures i les obres dels poetes mallorquins i al mateix temps n'actualitzen la lectura. Demostren, en definitiva, que cent cinquanta anys no és tant de temps i que la contribució d'Alcover i Costa a la literatura dels Països Catalans demana que siguin recordats i sobretot llegits molt més sovint.